
A magyar büntető eljárásjog tudomány aktuális piramis modellje – monográfiák alapján

Fenyvesi Csaba*

Émaválasztásomat az Ünnepest ihlette, hiszen nem vitásan a magyar jogtudomány (jurisprudencia), azon belül a büntető eljárásjog avatott kutatója, egyúttal monográfiák szerzője, akinek helye van a lenti piramis építőkövei között. Farkas Ákostól hallottam először a „falra helyezett nádpálca” plasztikus, frappáns kifejezését és azt a mindenki számára megszívlelendő gondolatot, hogy: akkor jó, ha a fenyítő eszköz marad a helyén, nem kezd el suhogni az életben.

1. Bevezetés

Legutóbbi kutatásomban modelleztem már a kriminalisztika tudományának monografikus építőköveit.¹ Jelen tisztelgő tanulmányban, lévén, hogy az Ünnepest büntetőeljárás jogász, ezért az aktuális processzuális piramis modellt rajzolom fel.

2. A kriminalisztika és a büntető eljárásjog kapcsolódása

Nem vitatva azt a tényt, hogy napjainkban már kijelenthetjük: igen szoros kapcsolatban, mondhatjuk szimbiotikus együttélésben van a ténykérdéseket boncolgató kriminalisztika és az ennek jogi kereteit meghatározó büntető eljárásjog. Hiszen a valósághű tényállás megállapításához gyakorta hosszú, göröngyös út vezet a büntető ügyekben. Mindenekelőtt fel kell kutatni a büntetőjogilag releváns tényeket, az azokat alátámasztó bizonyítékokat. A római jogászok is megfogalmazták már, az azóta is vitathatatlan, alapelvi szintű gondolatot, üzenetet, hogy: da mihi factum, dabo tibi ius. Adjál nekem tényt, adok neked jogot.

---

* Egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék

¹ Lásd erről részletesebben a szerző tollából: *A kriminalisztika tendenciái*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2014, 2017.

A ténykérdés mindig megelőzi a jogkérdést, csak a tények ismeretében van lehetőség a jog alkalmazására. A tények felkutatásának, felderítésének tudománya pedig már átvezet a kriminalisztika, a felderítés, a nyomozás tudományához. Amely részben adaptáló tudományként felhasználja az alaptudományok, így például a matematika, fizika, biológia, kémia, pszichológia, pedagógia, valamint más alkalmazott tudományok, köztük az orvosi-műszaki tudományok eredményeit is.

A büntető ügyekben való felelősségre vonás, a büntető anyagi jog alkalmazása a büntető eljárásjog keretén belül nem képzelhető el tényalapok, ténytudás nélkül. Amihez pedig elengedhetetlen eszköz a kriminalisztikai fegyvertár bevetése. Súlyllyal bíró kriminális esetekben pontos, alapos tényfelderítés nélkül nem várhatunk sikeres, torzításmentes büntetőeljárást, ítélezést sem.

A kriminalisztikai – itt most éppen nem részletezett – monográfiák többé-kevésbé átfedést mutatnak a büntető eljárásjoghoz kötődő tudományos művekhez. Így némelyik mindkét piramisban szerepelhet és szerepel is. Ennek kapcsán, e tényre alapozva megvallom, hogy ösztönzöm a tanítványainkat, doktoranduszainkat, tudományos kutatókat arra, hogy egy-egy céltéma esetében azt vizsgálják meg, vizsgálják meg mindkét diszciplína szemszögéből, hiszen a tény-és jogkérdés egymás utáni, szukcesszív (lépegető) evidencia.

3. A büntető eljárásjogi aktuális piramis modell

Az Ünnepeltre tekintettel 2019-ben is áttekintettem a magyar büntető eljárásjog tudományának elmúlt hetven éves monografikus termését, amelyet egy hatszintű piramis modellben helyeztem el. Az 1959 és 2019 között született monográfiák alkotják az egyes építőköveket; a „felépítés” után pedig feltüntetjük a citált szerzőket és műveiket is.

Itt jegyzem meg, hogy a piramis ábrában szerzők és témák, illetve az átfogó művek kiadásának éve szerint is végeztem jelölést, csoportosítást. Ahol nem szerepel név/dátum, azok az „építőkövek”, azok a témafeldolgozások – legjobb tudomásom szerint – még hiányoznak a hazai szakirodalomból, azoknak nincs olyan tudományos vizsgálatuk, amely monografikus formában megjelent volna. („fehér foltok”)

Egy-egy kötet (és így szerzőjük, köztük Farkas Ákos is) több építőkockánál is megjelenhet és meg is jelenik, miután a tartalmuk is többirányú.

Az elméleti piramis egyes szintjeit – felfogásom szerint – az alábbiak alkotják, alulról felfelé haladva.

I. ALAPELVEK

II. ALANYOK (hatóságok és személyek)

III. BIZONYÍTÁS

IV. KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK

V. KÜLÖN(LEGES) ELJÁRÁSOK

VI. EURÓPAI UNIÓN BELÜLI BŰNÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS (JOGHARMONIZÁCIÓ)

3.1. Alapelvek. A piramis legszó, legnagyobb kiterjedésű részét, az alapját, a büntető eljárásjog masszív talapzatát, amelyekre a modern, civilizált világban

mindenkor építeni lehetett, és építeni kell a jelenben és a jövőben is az alapelvek adják meg.

Ezek jelenleg Magyarországon kimondva vagy kimondatlanul (törvényben rögzítve vagy anélkül) a következők értelmezésem szerint:

- az eljárási feladatok megoszlása (helyesen megosztása), független bíróság (BÁRD 1987, FANTOLY 2012, BADÓ 2017)
- a bíróság eljárásának alapja (KIRÁLY 1972, BÁRD 1987)
- jog a bíróság eljárásához és a jogorvoslati jog (NAGY 1960, CSÉKA 1985)
- a bizonyítási teher
- a védelem joga (KIRÁLY 1962, FENYVESI 2002)
- a hivatalból való eljárás (BÁRD 1987)
- az ártatlanság vélelme
- az önvádra kötelezés tilalma
- a(z anya)nyelvhasználat joga
- a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása (KIRÁLY 1972)
- nyilvánosság
- közvetlenség
- szóbeliség
- személyi szabadság és más alapvető jogok (emberi jogok) tiszteletben tartása (RÓTH 2000, HERKE 2002)
- szabad bizonyítás
- súlyosítási tilalom (HERKE 2010)
- tisztességes eljárás (BÁRD 2007, HACK 2008, CSÁK 2016)
- (ténymegállapítás, hatékonyság, szakaszosság/nyomozás-vádemelés-tárgyalás/, határozatok) (CSÉKA 1968, SZABÓNÉ 1966, SZABÓNÉ 1970, BARNÁ 1971, NAGY 1974, SZABÓNÉ 1985, FARKAS 2002, BÓCZ 2006, DOBROCSI 2012, FANTOLY 2013, HÁGER 2018)

3.2. Alanyok. Érttem ez alatt mind a hatóságokat, mind az eljárás összes alanyát (fő- és mellékszemélyét).

Ide tartoznak jelenleg:

- bíróság (nyomozási bíró)
- ügyészség (RÓTH 2015)
- nyomozó hatóságok (rendőrség, vám-és pénzügyőrség, nemzetbiztonsági szervek)
- terhelt (TÓTH M. 1988)
- védő (KIRÁLY 1962, FENYVESI 2002, BÉRCES 2012)
- sértett (magánvádló-pótmagánvádló-magánfél) (KRATOCHWILL 1990, KISS 2018)
- segítők

3.3. Bizonyítás. Itt a bizonyítás és a bizonyítékok építőkövei teszik ki a piramis harmadik szintjét, nevezetesen:

- bizonyítás, bizonyítékok (GÖDÖNY 1968, KATONA 1977, TREMMEL 2006, GÁCSI 2016)

- tanú (vallomás, tanúvédelem) (KERTÉSZ 1965, NAGY 1966, ELEK 2008, SZABÓ K. 2012)
- szakértő (szakértői vélemény) (SZÉKELY 1967, ERDEI 1987, MÁTÉ 2017, KÁRMÁN 2018, ORBÁN 2018, NOGEL 2018)
- tárgyi bizonyítási eszköz (KATONA 1965, KERTÉSZ 1972)
- okirat
- „titkos” bizonyítékok (titkos adatgyűjtés és adatszerzés) (KIS 2011, MÉSZÁROS 2011, BEJCSI 2012)
- terhelti vallomás (KERTÉSZ 1965, TÓTH 1988)
- szemle (PUSZTAI 1977, GÁRDONYI 2017)
- helyszíni kihallgatás (helyszínelés) (érinti PUSZTAI 1977)
- bizonyítási kísérlet (érinti PUSZTAI 1977)
- felismerésre bemutatás (folyamatban van Fenyvesi által)
- szembesítés (FENYVESI 2008)
- poligráf (BUDAHÁZI 2014)
- szagazonosítás (HORVÁTH 2018)
- (perbeszéd, mintegy a bizonyítási szakasz befejezéséért) (TREMME 1993, TREMME 2014)

3.4. Kényszerintézkedések. A kényszerintézkedések köre igazodik a korábbi (1998. XIX. tv) és a hatályos (2017. XC.), részben eltérő elnevezéseket adó Be.-ben megjelöltekhez:

- őrizet, előzetes letartóztatás (házi őrizet, lakhelyelhagyási tilalom /bűnügyi felügyelet/, óvadék) (RÓTH 2000, HERKE 2002)
- ideiglenes kényszergyógykezelés,
- távollátás (TÓTH A. 2015)
- (ház)kutatás, motozás, lefoglalás
- zár alá vétel, biztosítási intézkedés, számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés
- eljárási rend biztosítása (rendbírság, elővezetés, testi kényszer alkalmazása)

3.5. Külön és különleges eljárások. A külön eljárások tagoltsága ideális a jogtudomány művelői számára, amibe beletartozónak vélem elméleti alapon a közvetítői, mint speciális eljárási formát is. A különleges eljárásokon belül önálló intézményeket találhatunk, ám – talán – összességükben is alkalmasak monografikus feldolgozásra.

Látásom szerint tehát ide, az ötödik szintre tartoznak az alábbiak:

- közvetítői eljárás (mint speciális eljárási formaként ide tartozónak vélem, HERKE 2008, NAGY A. 2008, PÁPAI-TARR 2012)²
- fiatalkorúak elleni eljárás
- katonai eljárás (KARDOS 2003, HAUTZINGER 2010 és 2011)
- (pót)magánvádas eljárás (TREMME 1985)

² Itt jegyzem meg, hogy BARABÁS A. Tünde: *Börtön helyett egyezség* c. műve inkább anyagi jogi-kriminológiai aspektusú feldolgozása a témának. KJK, Budapest, 2004.

- bíróság elé állítás (SZABÓNÉ 1970, HERKE 2008, NAGY A. 2008, PÁPAI-TARR 2012)
- eljárás a távollevő terhelttel szemben (HERKE 2008, NAGY A. 2008, PÁPAI-TARR 2012)
- lemondás a tárgyalásról (HERKE 2008, NAGY A. 2008, PÁPAI-TARR 2012)
- tárgyalás mellőzése (SZABÓNÉ 1970, HERKE 2008, NAGY A. 2008, PÁPAI-TARR 2012)
- eljárás a mentességet élvező személyek ügyében (HERKE 2008, POLT 2010)
- különleges eljárások (kártalanítás /HERKE 2002/, biztosíték, kegyelmi).

3.6. Európai Unió belüli bűnügyi együttműködés (jogharmonizáció).

Korunk új, módosított irodalmi idézete „Vigyázó szemetek az EU-ra vessétek”, vagy büntető eljárásjogi aspektusból, „Vigyázó szemetek Strasbourgra vessétek” alapján olyan monográfiák képezik a piramis csúcsát alkotó kősort, amelyek hatnak az alattuk levő intézményekre (építőkövekre), ugyanakkor szilárd alapjait a hazai szabályok, illetve jelen értelmezésben a hazai kötetek képezik.

- európai bűnügyi integráció (KARSAI 2004, LIGETI 2004, NYITRAI 2006)
- nemzetközi bűnügyi együttműködés (jogsegély, bizonyítás) (WIENER 1993, FARKAS 2001, NYITRAI 2002, HOLÉ 2008, JÁNOSI 2012, TÖRŐ 2013)
- előzetes döntéshozatali eljárás (BLUTMAN 2003)
- ECHR (EJEB) döntések (BÁRD 2007)

A piramismodellben hivatkozott monográfiák, jegyzetek, vagyis az építőkövek az alábbiak:

- Badó Attila: A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata. MTA doktori értekezés, Budapest, 2017.
- Barna Péter: A bűnüldözés elvi kérdései. KJK, Budapest, 1971.
- Bárd Károly: A büntető-hatalom megoszlásának buktatói. Értékelés a bírósági tárgyalás jövőjéről. KJK, Budapest 1987.
- Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.
- Bejczy Alexa: Titkos információgyűjtés vs. jogállam. PhD. értekezés, Budapest, 2012.
- Bérces Viktor: A védői szerepkör értelmezésének kérdései – különös tekintettel a büntetőbíróság előtti eljárásokra. PhD. értekezés, Budapest, 2012.
- Bócz Endre: Büntetőeljárás jogunk kalandjai. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006.
- Blutman László: Az előzetes döntéshozatal. KJK Kerszöv Kiadó, Budapest, 2003.
- Budaházi Árpád: Poligráf. Műszeres vallomásellenőrzés bűnügyekben. NKE Szolgáltató Kft, Budapest, 2014.

- Dobrocsi Szilvia: A magyar büntetőeljárás korszerűsítésének kísérlete: a jogi személyek elleni eljárás, a közvetítés és a távollátás. PhD. értekezés, Budapest, 2012.
- Csák Zsolt: A terhelt távollétében lefolytatható egyes eljárások megítélése az eljárási szabálysértések és a tisztességes eljárás tükrében. PhD. értekezés, Pécs, 2016.
- Cséka Ervin: A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai. KJK, Budapest, 1968.
- Cséka Ervin: A büntető jogorvoslatok tana. KJK, Budapest, 1985.
- Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Kft. Debrecen, 2008.
- Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben. KJK, Budapest 1987.
- Fenyvesi Csaba: A védőügyvéd. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002.
- Fantoly Zsanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012.
- Farkas Ákos: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban. Osiris, Budapest, 2001.
- Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- Gácsai Anett: A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016.
- Gárdonyi Gergely: A szemle szerepe a hazai büntetőeljárásban. PhD. értekezés, Győr, 2017.
- Gödöny József: Bizonyítás a nyomozásban. KJK, Budapest, 1968.
- Hack Péter: A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- Hautzinger Zoltán: A katonai büntetőjog rendszertana. And Anna, Pécs, 2010.
- Hautzinger Zoltán: A katonai büntető eljárásjog fejlesztési irányai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011.
- Háger Tamás: A tényállás megalapozottsága a büntetőperben. PhD értekezés, Debrecen, 2018.
- Herke Csongor: A letartóztatás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002.
- Herke Csongor: Megállapodások a büntetőperben. Szerzői kiadás, Pécs, 2008.
- Herke Csongor: Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban. PTE ÁJK, Pécs, 2010.
- Holé Katalin: Europol és jogállam. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- Horváth Orsolya: Kereső és azonosító kutyák kriminalisztikai alkalmazása. PhD értekezés, Pécs, 2018.
- Jánosi Andrea: A szabad mozgás büntető eljárásjogi aspektusai az Európai Unióban, különös tekintettel a bizonyítás kérdésére. PhD értekezés, Miskolc, 2012.
- Kardos Sándor: A magyar katonai büntetőjog múltja és jelene. PhD értekezés, Miskolc, 2003.
- Karsai Krisztina: Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.

- Kármán Gabriella: A kriminalisztikai szakértői bizonyítás. ELTE, Budapest, 2018.
- Kiss Anna: A sértett szerepe a büntetőeljárásban. OKRI, Budapest, 2018.
- Kratochwill Ferenc: A sértett jogi helyzete a magyar büntetőeljárás jogban. ELTE ÁJK, Budapest, 1990.
- Katona Géza: A nyomok azonosítási vizsgálata. KJK, Budapest, 1965.
- Katona Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században. (A kriminalisztika magyarországi előzményei). Budapest, 1977.
- Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Budapest, 1965.
- Kertész Imre: A tárgyi bizonyítékok elmélete a büntetőeljárás jog és a kriminalisztika tudományában. KJK, Budapest 1972.
- Király Tibor: A védelem és a védő a büntető ügyekben. KJK, Budapest, 1962.
- Király Tibor: Büntetőítélet a jog határán. (Tanulmány a perbeli igazságról és valószínűségéről). KJK, Budapest, 1972.
- Kis László: A titkos adatgyűjtés szerepe a büntetőeljárásban, különös tekintettel az Európai Unió keretében folytatott együttműködésre. PhD értekezés, Miskolc, 2011.
- Ligeti Katalin: Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.
- Máté István: Az igazságügyi informatikus szakértő a büntetőeljárásban. PhD értekezés, Pécs, 2017.
- Mészáros Bence: A fedett nyomozó alkalmazásának kérdései büntető eljárásjogi és kriminalisztikai szempontból. PhD értekezés, Pécs, 2011.
- M. Nyitrai Péter: Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002.
- M. Nyitrai Péter: Nemzetközi és európai büntetőjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- Nagy Anita: Büntetőeljárást gyorsító rendelkezések az Emberi Jogi Európai Egyezményben az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásaiban, az Európai Unióban és a hazai jogalkotásban. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008.
- Nagy Lajos: Fellebbezés a büntetőperben. KJK, Budapest, 1960.
- Nagy Lajos: Tanúbizonyítás a büntetőperben. KJK, Budapest, 1966.
- Nagy Lajos: Ítélet a büntetőperben. KJK, Budapest, 1974.
- Nogel Mónika: Az igazságügyi szakértői vélemények hitelt érdemlősége a büntetőeljárásban. PhD értekezés, Pécs, 2018.
- Orbán József: Bayes-hálók a bűnügyekben. PhD értekezés, Pécs, 2018.
- Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó, Budapest, 2012.
- Polt Péter: Áldás vagy átok. (A parlamenti mentelmi jog). Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
- Pusztai László: Szemle a büntető eljárásban. KJK, Budapest, 1977.
- Róth Erika: Az elítélés előtti fogvatartás dilemmái. Osiris, Budapest, 2000.
- Róth Erika: Az ügyész diszkrecionális jogköre. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2015.

- Szabó Krisztián: Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban. HVG-ORAC, Budapest, 2012.
- Szabóné Nagy Teréz: A büntetőeljárás rendszer alapjai. KJK, Budapest, 1966.
- Szabóné Nagy Teréz: A büntető eljárás egyszerűsítése. KJK, Budapest, 1970.
- Szabóné Nagy Teréz: A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága. KJK, Budapest, 1985.
- Székely János: A szakértő szerepe és felelőssége a büntető eljárásban. KJK, Budapest, 1959.
- Székely János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. KJK, Budapest, 1967.
- Tóth Andrea Noémi: A távoltartás jogintézménye. PhD értekezés, Debrecen, 2015.
- Tóth Mihály: A terhelt védekezési szabadságának tartalma és konfliktusai, különösen a nyomozásban. Kandidátusi értekezés. Budapest, 1988.
- Törő Andrea: Bizonyíték-transzfer az európai bűnügyi együttműködésben. PhD értekezés, Szeged, 2013.
- Tremmel Flórián: Igazságügyi retorika. JPTE, Pécs, 1993.
- Tremmel Flórián: Magánvád. KJK, Budapest, 1985.
- Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006.
- Tremmel Flórián: Retorika és igazságszolgáltatás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2014.
- Wiener A. Imre: Nemzetközi bűnügyi jogsegély. KJK, MTA, Budapest, 1993.

4. A magyar büntető eljárásjog tudomány piramis-modellje (1959-2019. közötti monográfiák alapján)

A szintek:

- I. ALAPELVEK;
- II. ALANYOK;
- III. BIZONYÍTÁS;
- IV. KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK;
- V. KÜLÖN(LEGES) ELJÁRÁSOK;
- VI. EURÓPAI UNIÓN BELÜLI BŰNÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS (JOG-HARMONIZÁCIÓ)

